

„ÉS ISTEN VOLT AZ IGE”: HATÁROZATLAN, HATÁROZOTT VAGY KVALITATÍV JELENTÉS?

SZABADOS ÁDÁM

János evangéliuma prológusában Jézus Krisztusról mint Igéről (Logoszról) beszél. Azt állítja, hogy a Logosz kezdetben, mikor minden létrejött (ἔγένετο), már volt (ἦν). Nem is akárhogyan, hanem Istennél (πρὸς τὸν θεόν). Ezután váratlan fordulattal hozzáteszi: „és Isten volt a Logosz” (καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος). Mit jelent az a mondat?

A görög nyelv egyik nehézsége a főnevek és a névelő kapcsolata. A magyarhoz hasonlóan a görög sem teszi ki mindig a névelőt. A névelő nélküli főnév lehet határozatlan, határozott vagy kvalitatív. A magyar nyelvben az „alma” szó jelentése akkor határozatlan, amikor azt mondom: „Ez egy alma.” Ha viszont azt mondom: „Ez az alma”, akkor a főnév jelentése határozott lesz. Ha csak annyit mondom: „Ez alma”, akkor a főnevet vagy megint határozatlan értelemben használom, vagy kvalitatív értelemben, arra utalva, hogy a kezemben lévő tárgy minősége, jellege, lényege az, hogy alma.

A görög nyelvben nem pont ugyanígy működik a főnevek és névelők kapcsolata, de ez a három jelentés lehetséges, ha a főnév előtt nincsen névelő. Ha megfigyeljük a καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος mondatot, a λόγος (logosz, Ige) főnév előtt láthatjuk a határozott névelőt jelző betűt (ὁ), ugyanakkor ilyen betű nem áll a θεὸς (theosz, Isten) szó előtt. Vajon miért? És mit jelent ennek fényében ez a mondat? Határozatlan, határozott vagy kvalitatív jelentéssel bír a névelő nélküli θεὸς (Isten) főnév?

Azzal minden exegeta egyetért, hogy a mondatban a Logosz az alany, Isten az állítmány. Tehát a Logoszról állítjuk azt, hogy Isten, nem Istentől állítjuk, hogy a Logosz. Sokkal fogósabb kérdés, hogy a névelő nélküli „Isten” szó vajon mit jelent ebben a mondatban.

Jehova Tanúinak Új Világ (ÚV) fordítása határozatlan főnévként veszi az Isten szót: „és a Szó isten volt” (az angol New World Translation szerint: „a god”). A kis kezdőbetűvel (angolban ráadásul határozatlan névelővel) nyilvánvalóan el akarják kerülni a következtetést, hogy Jézus Krisztus maga Jehova Isten volt. Szerintük Krisztus nem volt Isten, hanem csak egy isten volt, a Jehovánál alacsonyabb rendű istenek „panteonjában”. Fontos tudni, hogy egyetlen fordítás sem követi az ÚV fordítást, sőt, görög tudósok számos esetben kimutatták az ÚV fordítás szakmaiatlanságát és tendenciózus, elfogult voltát.

Jehova Tanúinak fő érve az, hogy a θεὸς szó előtt nincs névelő. Ez egyrészt a görög nyelv mélyebb ismeretének a hiányáról tanúskodik, hiszen abból, hogy nincs névelő, egyáltalán nem következik, hogy a főnév jelentése határozatlan lenne. Másrészt az ÚV fordítás sem következetes ebben, mert a 18. versben az első θεὸς szó előtt szintén nincs névelő, Isten nevét ott mégis nagy betűvel írták (igaz, hogy a mondat elején szerepel, de JT angol fordításában a mondat közepén is nagybetűvel, határozatlan névelő nélkül találjuk). Bár a görög szövegben máshol is hiányzik főnevek előtt a névelő, az angol New

World fordításban mégsem látunk határozatlan névelőt sem a „kezdet” (1,1. 2), sem az „élet” (1,4), sem az „Istentől” (1,6), sem a „János” (1,6) szavak előtt.

Jehova Tanúit kivéve gyakorlatilag az egész szakma egyetért abban, hogy a καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος mondatban a θεὸς főnév nem határozatlan, hanem vagy határozott vagy kvalitatív. Vajon melyik az utóbbiak közül?

1933-ban megjelent egy tanulmány a görög névelő használatáról, mely azóta minden görög nyelvtan fontos részévé vált. A szerzője, Ernest Cadman Colwell arra a következtetésre jutott, hogy igék előtt a határozott jelentésű, állítmányként funkcionáló főnevek általában nem rendelkeznek névelővel. A névelő hiányából tehát nem következik, hogy a főnév jelentése határozatlan vagy kvalitatív lenne. A határozott jelentés a kontextusból derül ki, és amennyiben a kontextus ezt sugallja, ne hiányoljuk a névelőt! Ezt azóta Colwell-szabálynak nevezik.

Hívó bibliakutatók megörültek ennek, mert a János 1,1-ben a θεὸς ἦν ὁ λόγος mondat éppen ilyennek tűnt. Azért nincs névelő az Isten (θεὸς) szó előtt – szűrték le a következtetést –, mert ha a határozott jelentésű állítmány az ige előtt van, általában nincs névelője. Az amúgy sem valószínű határozatlan jelentés tehát erőteljes cáfolatot kapott.

A Colwell-szabály alapján azonban arra nem kaphattak biblíamagyarázók választ, hogy a mondatunkban határozott vagy kvalitatív értelemben kell-e a θεὸς szót venni, hiszen a szabályt fordítva alkalmazták. (Colwell nem azt mondta, hogy ha nincs névelő, akkor a jelentés határozott, hanem azt, hogy határozott főneveknél az adott feltételek mellett általában nincs névelő.) A határozott jelentés némi kényelmetlenséget is okozott, hiszen a Logosz és Isten azonossága felvetette a modalizmus (szabellianizmus) lehetőségét is. Az „és a Logosz az Isten volt” jelentheti azt is, hogy az Atya és a Fiú ugyanaz (nincs köztük különbség). Daniel Wallace görög nyelvtanában ki is mondja a problémát: „Azzal, hogy Colwell szabályát a János 1,1-re alkalmazták, az arianizmus serpenyőjéből a szabellianizmus tüzébe ugrottak.”

1973-ban újabb tanulmány jelent meg Philip B. Harner-től, melyben rámutatott a Colwell-szabály hiányosságára. Harner nem tagadta a Colwell-szabály érvényességét, de felhívta a figyelmet arra, hogy Colwell a határozott-határozatlan dichotómiában gondolkodott, és figyelmen kívül hagyta a kvalitatív jelentésű főneveket. Ráadásul Harner szerint a Colwell-szabályban érintett főnevek 80%-a sem határozott, hanem inkább kvalitatív főnév, és csak 20%-a határozott. Paul Stephen Dixon János evangéliumában tanulmányozta a névelő nélküli, állítmányként funkcionáló főneveket, és hasonló következtetésekre jutott. Harner és Dixon szakmai körökben elfogadott kutatásai azt a gyanút erősítették, hogy a János 1,1 θεὸς ἦν ὁ λόγος mondatában is inkább kvalitatív, nem pedig határozott (pláne nem határozatlan!) főnévről van szó.

A θεὸς ebben az esetben a Logosz természetét mutatja meg, nem a Logosz identitását. (Emlékezzünk az almás mondatokra: a kvalitatív jelentésnek az „Ez alma” mondat felel meg.) „Isten volt a Logosz.” Nem egy isten volt, nem az Isten volt, hanem Isten volt. A minősége, természete az, hogy Isten. Mondhatnánk úgy is: Istenből van.

Ha a Logosz *lényege* az, hogy Isten, akkor lehetne talán úgy is fordítani a mondatot, hogy „a Logosz *isteni* volt”? Exegéták ezt általában elvetik. Az „isteni” melléknévre egyrészt lett volna egy másik görög szó: a θεῖος, másrészt egyéb jelentései miatt (pl. „Isteni ez a pörkölt!”) elmosná János szavainak valódi jelentőségét, azt, hogy a Logosz Isten természetében osztozott.

A niceai hitvallás viszont eltalálta János szándékát, amikor úgy fogalmazott: a Fiú *egylényegű* az Atyával. A niceiai zsinat „egylényegű” kifejezésével csak egy probléma volt: nem zárta ki a modalizmus lehetőségét. János szavai ebből a szempontból egyértelműek, főleg, ha nem határozott, hanem kvalitatív jelentést tulajdonítunk a θεὸς szónak. De hogy eleve kizárja a gondolat modalista értelmezését, János hozzáfűz még egy mondatot: „Ὁs kezdetben az Istennél volt.” (οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.)

János tehát úgy tanítja a Logosz Istenségét, hogy közben különbséget tesz közte és az Atya között. A mondat nem sugall sem arianizmust, sem modalizmust. János prológusában a Szentháromság legrövidebb, legpontosabb megfogalmazását láthatjuk.

HIVATKOZOTT FORRÁSOK

Colwell, Ernest Cadman. „A Definite Rule for the Use of the Article in the Greek New Testament,” *JBL*, 52 (1933) 12-21.

Dixon, Paul Stephen. „The Significance of the Anarthrous Predicate Nominative in John,” Th.M. thesis, Dallas Theological Seminary, 1975.

Harner, Philip B. „Qualitative Anarthrous Predicate Nouns: Mark 15:39 and John 1:1,” *JBL* 92 (1973) 75-87.

Wallace, Daniel B. *Greek Grammar Beyond the Basics: An Exegetical Syntax of the New Testament*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 1996.